

Staatsbankroet?

De Miljoenennota is te beschouwen als het financiële jaarverslag van de BV Nederland. Heel anders dan in jaarverslagen van commerciële ondernemingen gebruikelijk is, neemt de presentatie van de staatsbalans in de Miljoenennota slechts een relatief bescheiden plaats in. Dit keer is het systematische overzicht van de bezittingen en schulden van de Staat der Nederlanden weggestopt in bijlage 14 van de *Miljoenennota 1984*.

Uit deze bijlage blijkt dat het totaal van de bezittingen van de centrale overheid per ultimo 1982 ongeveer een kwart biljard gulden bedroeg 1). De waarde van de bezittingen is ten opzichte van het voorafgaande jaar met ongeveer f. 10 mrd. toegenomen. Hoe is de samenstelling van de staatsbezittingen? Het saldo van kas-, bank- en girotegoeden beliep eind 1982 f. 4,4 mrd. Wegens vorderingen op korte termijn (vooral belastingen die de staat nog van burgers en bedrijven te goed heeft) is f. 33 mrd. opgenomen. Met vorderingen op lange termijn (nagenoeg geheel leningen ten behoeve van de woningbouw) is f. 62 mrd. gemoeid. Deelnemingen in en leningen aan internationale organisaties belopen f. 9,1 mrd.; staatsbedrijven en deelnemingen in ondernemingen zijn gewaardeerd op f. 38,4 mrd. De grootste actiefpost wordt gevormd door de roerende en onroerende goederen, in totaal f. 102,9 mrd.

Aan de creditzijde van de staatsbalans is wegens schulden en diverse verplichtingen op korte termijn f. 52 mrd. genoteerd. De schuld op lange termijn beliep eind 1982 f. 126,4 mrd. De reserve waardeveranderingen bedraagt f. 66,5 mrd. Het positief saldo van de bezittingen boven de schulden plus reserve waardeveranderingen komt dan uit op f. 4,9 mrd.

Eind 1981 was dit saldo nog f. 24,7 mrd. De snelle daling van het saldo op de staatsbalans (van eind 1981 op eind 1982 met f. 19,8 mrd.) illustreert nog eens nadrukkelijk de snel verslechterende vermogenspositie van de BV Nederland. Een citaat uit de *Miljoenennota 1984* geeft in een notedop de verklaring. „De overheid bespaart niet alleen zoals jarenlang het geval was minder dan zij investeert, maar leent nu zelfs besparingen van andere sectoren om de overheidsconsumptie

te financieren” 2). Een zodanige handelwijze vertaalt zich onontkoombaar in een verslechtering van vermogensverhoudingen.

Tegenover een sterk oplopende staats-schuld staat een veel geringer waarde-accre van de bezittingen. Een simpele extrapolatie leert dat volgend jaar het saldo op de staatsbalans al duidelijk negatief zal worden. De hoofdoorzaak is de schrikbarende groei van de staatsschuld. Uitgedrukt in procenten van het nationaal inkomen, stond de schuld in 1975 op 18. Drie jaar geleden beliep de staatsschuld 30% van het nationaal inkomen, vorig jaar 40%, dit jaar 50% en bij een relatief gelijkblijvend financieringstekort 90% in 1988. Bij de huidige aanwending van de overheidsmiddelen zal de sterke groei van de schuldenlast bij lange na niet worden gecompenseerd door een dienovereenkomstige stijging van de waarde van de bezittingen. Waarmee op middellange termijn zich een omvangrijk negatief saldo op de staatsbalans aftekent.

Uiteraard vertoont de staatsbalans een aanzienlijke buffer, in de vorm van de reserve waardeveranderingen. Toch is het zeker niet ondenkbaar dat al voor het eind van de jaren tachtig het negatieve saldo aan de debetzijde van de staatsbalans van groter omvang is dan de reserve waardeveranderingen aan de creditzijde. Dan is er werkelijk sprake van een negatief staatsvermogen.

Balansen van commerciële ondernemingen plegen vaak bepaalde stille reserves te verhullen. De vraag komt op of de staatsbalans wellicht ook stille reserves kent. Het antwoord luidt: nauwelijks. Uit de toelichting op de staatsbalans blijkt namelijk dat de goederen over het algemeen zijn gewaardeerd op vervangingswaarde. In een aantal gevallen is deze benaderd door uit te gaan van de historische kostprijs, welke met behulp van indexcijfers is herleid tot de vervangingswaarde.

Deelnemingen en staatsbedrijven zijn gewaardeerd op de intrinsieke waarde, zoals deze uit de gepubliceerde balansen van de desbetreffende ondernemingen en bedrijven kan worden afgeleid. Voor zover de balansen van deze bedrijven stille reserves bevatten, is dit ook met de staatsbalans het geval. De omvang van deze stille reserves is moeilijk

te ramen, maar lijkt volstrekt onvoldoende om de verslechtering van het balanssaldo van de BV Nederland op te vangen.

De slotsom kan niet anders luiden dan dat op afzienbare termijn de Nederlandse staat voor kredietverschaffers een meer dubieuze debiteur zal worden. Crediteuren zullen in toenemende mate een extra risicopremie verlangen in de vorm van een relatief hogere rente. Tegen deze achtergrond wordt het ook begrijpelijk dat de laatste tijd steeds meer geluiden klinken uit de hoek van b.v. het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds (dat ca. vier-vijfde van zijn beleggingen in staatsschuld heeft gestoken) dat men de risico's wat meer wil spreiden.

Een staatsbankroet is nog ver weg, maar de mogelijkheid daarvan wordt aan de financiële einder zichtbaar. Ondenkbaar, zal de *ESB*-lezer zeggen. Voorstelbaar, zou ik zeggen. Vijf jaar geleden was een werkloosheid van bijna een miljoen personen ook „ondenkbaar”. Nu is het de bittere realiteit van 1984.

1) Na een correctie met f. 12,1 mrd. voor een post die zowel aan de debet- als aan de creditkant van de staatsbalans paraïsseert, is het balans totaal f. 249,8 mrd.

2) *Miljoenennota 1984*, blz. 45.